

Diagnoser og dødsårsaker i gamle kilder i gamle kilder

Årsmøteforedrag 29.03.2023
Slekt og Data Oslo Akershus

Carl Birger van der Hagen

1. Sykdomsbegreper gjennom tidene
2. Hvor finner vi opplysninger om enkeltpersoners sykdommer?
3. Hvordan endret registrering av sykdom seg i løpet av 1800-tallet?
4. Hvordan kan vi tolke sykdomsopplysninger i kildene?
5. Offentlige beretninger om «Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i Riget» (Medisinalberetningene)
6. Tilgjengelige kilder for sykdomsnavn
7. Transkriberte kirkebøker
8. Se oversikt i Digitalarkivet om Kirkebokføring.
9. <https://www.arkivverket.no/slektsgranskning/kirkebokforing>

Humoralpatologi

Antikken og middelalderen, til langt inn i moderne tid

- Blod
- Svart galle
- Gul galle
- Slim
- Sykdom skyldes ubalanse i de fire kroppsvæsker, ikke sykdom i organer etter moderne medisinsk oppfatning.

1820 -> Opplysning om «Smittsom sykdom eller ulykkelig hendelse» ble obligatorisk i kirkebøker

1877-> Registrering av leges opplysninger om dødsårsak

- Oppfølging av denne post var høyst varierende.
- Egentlig ingen uenighet om hvordan epidemier oppstod, det var enten miasme eller smitte
- **Miasme**: noe udefinerbart som «lå i luften»
- **Smitte**: noe som ble «overført» fra person til person. Smitte dominerende fra midten av 1800-tallet, med påvisning av bakterielle sykdomsårsaker
- **Karantene** var eneste effektive smittevern, isolasjon var ikke gjennomførbart (stort sett)

Smittsom sykdom fra 1820

- Koleraepidemien høsten 1832
- I Vår Frelser : Oslo fylke, Oslo Domkirke / Vår Frelses i Oslo, Ministerialbok nr. 23 (1829-1834), Døde og begravede 1833, Side 311-312
- Brukslenke for sidevisning:
<https://www.digitalarkivet.no/kb20061005060649>

Kirkebøker fra ulike perioder med eksempler på hvordan dødsårsaker ble registrert eller ikke registrert

- Frogn 1817 Akershus fylke, Drøbak, Frogn i Drøbak, Ås, Ministerialbok nr. I 1 (1816-1842), Døde og begravede 1817, Side 93
- Brukslenke for sidevisning: <https://www.digitalarkivet.no/kb20061026010529>
- Akershus fylke, Drøbak, Frogn i Drøbak, Ministerialbok nr. I 2 (1858-1870), Døde og begravede 1858, Side 1
- Brukslenke for sidevisning: <https://www.digitalarkivet.no/kb20060313020655>
- Akershus fylke, Drøbak i Drøbak, Ministerialbok nr. II 1 (1878-1891), Døde og begravede 1886, Side 263
- Brukslenke for sidevisning: <https://www.digitalarkivet.no/kb20060629070596>

Kirkebok med detaljerte opplysninger om dødsårsaker

- Oslo fylke, Grønland i Oslo, Ministerialbok nr. 8 (1881-1893), Døde og begravede 1881, Side 209
- Brukslenke for sidevisning: Grønland prestekontor Kirkebøker, SAO/A-10848/F/Fa/L0008: Ministerialbok nr. 8, 1881-1893, s. 209
- Brukslenke for sidevisning:
<https://www.digitalarkivet.no/kb20060929020204>

Medisinalberetninger

<https://www.ssb.no/a/histstat/artikler/art-2006-12-04-01.html>

Disse inneholder sjelden navn på enkeltpersoner, men når vi sammenligner beretningene med dødsårsaker for enkeltpersoner, kommer vi nærmere sykdomsredsel i familiene.

I det hele tatt inneholdt den tidlige medisinalstatistikken mye stoff av stor sosialmedisinsk interesse. Den gir oss innsikt i befolkningens levekår andre halvdel av 1800-tallet som danner et interessant bakteppe for den enorme utviklingen som har skjedd på levekårsområdet senere.

Mange medisinalberetninger er digitalisert

Ved å sammenligne opplysningene i beretningene kan enkelttilfelle i kirkebøkene iblant identifiseres og gi mange detaljer, f.eks. om ulykker og epidemier.

Kilder for sykdomsnavn

- Karl Evang: [Norsk medisinsk ordbok](#)
- Nasjonalbiblioteket
- Flere gode svenske: [Böcker \(rotterbokhandeln.se\)](#)
- Gamla tiders sjukdomsnamn
- Latin för släkthistoriker
- Kjell Arne Brurvik la for noen år siden ut en liste over Latinske ord og uttrykk på dødsårsaker. <https://family.brudvik.org/kilder/latinske-ord-og-uttrykk-pa-dodsarsaker/?source=reference>
- E

Noen spesielle epidemier

- Kolera i 1833 og i 1850-årene
- Difteri i 1822, i 1845-48 (Den trondhjemske halsesyke) og senere omtrent hvert 20- år med dødelighet 20-30 % (siste store i Norge startet i 1940. I 1943 22 700 tilfelle)
- Tuberkulose
- Polio
- Spanskesyken i 1918-1920

Kan sykdomsopplysninger fra eldre tider si noe om nålevende personers sykdomsrisiko?

- Tvilstomt
- Til en viss grad ved utredning av genetiske sykdommer
- Bioteknologirådet
<https://www.bioteknologiradet.no/2017/01/alder-ingen-hindring/>
- . **Høy levealder** går igjen i noen familier. Studier viser at hele 40 prosent av menneskers livslengde forklares av genene.

SLEKT OG DATA 3/2018

- Her finnes mye stoff om sykdommer!
- <https://admin.slektogdata.no/sites/default/files/2018-10/2018-3%20Sykdom%20og%20helse.pdf>